

วิจารณ์วรรณกรรมเรื่องสิทธิการละของเฮอร์มานน์ เฮสเส

พระปริยัติวัชรกิจ (ไมตรี กองแสน)

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

อีเมล : mosmole263@gmail.com

จตุภูมิ แสนคำ

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

อีเมล : mosmole263@gmail.com

ทิวา สุขุม

นักวิชาการอิสระ

อีเมล : sukhum.tiwa@gmail.com

Received : February 27, 2023 Revised : March 20, 2023 Accepted : December 22, 2023

บทคัดย่อ

สิทธิการละเป็นวรรณกรรมที่เฮอร์มานน์ เฮสเส ประพันธ์ขึ้นมาในช่วง ค.ศ. 1919-1922 ได้รับการตีพิมพ์ออกไปในหลายภาษาเป็นวรรณกรรมเชิงปรัชญาศาสนา ที่พยายามจะนำเสนอปรัชญาอินเดียโดยสร้างกรอบแนวคิดทางปรัชญาขึ้นมาใหม่ในแนวทางของตะวันตก และใช้แนวทางของพุทธประวัติในการดำเนินเรื่อง บทความวิชาการฉบับนี้ ใช้วิธีการสืบค้นแบบค้นคว้าจากเอกสาร (document research) เพื่อสืบค้นว่า วรรณกรรมฉบับนี้ได้นำพุทธประวัติไปใช้ในการดำเนินเรื่องอย่างไร มีการนำเสนอมุมมองทางปรัชญาอินเดียโดยนำเสนอให้กลายเป็นแนวปรัชญาตะวันตกได้หรือไม่อย่างไร โดยจากการวิเคราะห์เนื้อความของวรรณกรรมก็พบว่า ใช้แนวทางของพุทธประวัติในการดำเนินเรื่องจริง โดยขับเคลื่อนเนื้อเรื่องผ่านอุปนิสัยของตัวละครเอก พร้อมกับนำฉากในเนื้อเรื่องมาเปลี่ยนบทบาทและเหตุการณ์ แต่ในด้านปรัชญา ตัววรรณกรรมยังไม่สามารถฉีกแนวทางของปรัชญาอินเดียได้มากนัก ยังคงรักษาแนวทางเดิมอยู่ เพียงแต่นำเสนอผ่านวรรณกรรมตะวันตก ทำให้ต้องมีความสนใจในปรัชญาอินเดียระดับหนึ่ง จึงจะเข้าใจปรัชญาของอินเดียที่แฝงอยู่ในวรรณกรรมได้อย่างเข้าใจ

คำสำคัญ : วิจารณ์วรรณกรรม, สิทธิการละ, เฮอร์มานน์ เฮสเส

Hermann Hesse's Siddhartha: a Literary Criticism

Phrapariyattivajirakavi (Maitree Kongsaeen)

Faculty of Humanities, Mahamakut Buddhist University

Email: mosmole263@gmail.com

Jatuphoom Saenkham

Faculty of Humanities, Mahamakut Buddhist University

Email : mosmole263@gmail.com

Tiwa Sukhum

Independent scholar

Email: sukhum.tiwa@gmail.com

Abstract

Siddhārtha is written by Hermann Hesse in 1919-1922 A.D. and has been published in many languages. Siddhārtha is Philosophical literature that the poet wants to present Indian philosophies by creating a New philosophical framework in Western concepts. The History of Lord Buddha is used as a role model in this literature. Thus, this article aims to research whether Siddhārtha follows a model of the history of Lord Buddha, or not. And can this literature create a New philosophical framework? Research results are that Siddhārtha follows The History of Lord Buddha, especially on the part of the protagonist. But in part of philosophy, the literature is only the original philosophy in the new language, and can't create a new philosophical framework in Western concepts.

Keywords: Literary criticism, Siddhārtha, Hermann Hesse

บทนำ

ลิตธารณะ (Siddhārtha) เป็นหนึ่งในวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงของนักเขียนชาวเยอรมันนามว่า เฮร์มานน์ เฮสเส (Hermann Hesse) ผู้มีชีวิตอยู่ในช่วงปีคริสต์ศักราช 1877-1962 ตัวผู้เขียนมีความชำนาญในทางปรัชญาอย่างครอบคลุมหลายแขนง แต่ที่เห็นว่ามีอิทธิพลต่อตัวผู้เขียนและงานเขียนของเขามากที่สุดจะเป็นในส่วนของปรัชญาอินเดียและปรัชญาจีน ส่วนนี้อาจจะเป็นอิทธิพลจากการที่มารดาบิดาของเขาเคยทำงานอยู่ที่อินเดีย พิจารณาได้การเขียนเล่าประวัติของตัวเองตอนหนึ่งว่า

“I was born in Calw in the Black Forest on July 2, 1877. My father, a Baltic German, came from Estonia; my mother was the daughter of a Swabian and a French-Swiss. My father’s father was a doctor, my mother’s father a missionary and an Indologist. My father, too, had been a missionary in India for a short while, and my mother had spent several years of her youth in India and had done missionary work there.”

“ข้าพเจ้าเกิดที่ แบล็คฟอเรส ในเมืองคาล์ว ประเทศเยอรมัน วันที่ 2 กรกฎาคม ค.ศ. 1877 บิดาของฉันเป็นบอลติก เยอรมัน ผู้เดินทางมาจากเอสโตเนีย ส่วนมารดาเป็นลูกครึ่งระหว่างชาวสเวเบียและชาวฝรั่งเศสสวิส คุณปู่ของข้าพเจ้าเป็นหมอ และคุณตาเป็นครูสอนศาสนาและนักการทูตวิทยาทั้งสองเคยทำงานที่อินเดีย จุดนี้เองเป็นเหตุให้บิดาของข้าพเจ้าต้องทำงานเป็นครูสอนศาสนาในอินเดียช่วงระยะเวลาหนึ่ง ทั้งมารดาก็เติบโตและทำงานเป็นครูสอนศาสนาอยู่ที่นั่นเช่นกัน”

ไม่เพียงแต่คนใกล้ชิดที่มีความใกล้ชิดกับอินเดีย แต่เขายังได้รับอิทธิพลจากค่านิยมเกี่ยวกับบูรพาคติศึกษาที่อาเธอร์ โชเพินฮาวเออร์ (Arthur Schopenhauer) นักปราชญ์ชาวเยอรมันเริ่มต้นก่อแสดความนิยม ทำให้เฮสเสเริ่มเข้ามาสนใจในงานแปลจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตซึ่งเป็นสิ่งใหม่ในยุคนั้นซึ่งน่าสนใจและให้อิสรภาพทางความคิดมากกว่านิยายโปเตสแตนต์

ลิตธารณะ โดยความหมาย หมายถึง ผู้สำเร็จสิ่งที่มุ่งหวัง ในวรรณกรรมเรื่องนี้สื่อถึงตัวละครในเรื่องที่แสวงหาวิถีแห่งความหลุดพ้น ผ่านวิธีการดำเนินชีวิตรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งภายหลังได้บรรลุโมกษะในตอนท้ายตามที่มุ่งหวัง มีโครงสร้างเป็นวรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์ มีการดำเนินเรื่องที่อิงกับความเป็นอยู่ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของคนอินเดียในสมัยพุทธกาล มีการนำเสนอหาเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มาสร้างสรรค์ขึ้นใหม่โดยใช้ตัวละครที่มีตัวตนอยู่จริงในประวัติศาสตร์และตัวละครที่สมมุติขึ้นใหม่มาแสดงบทบาทร่วมกัน โดยวรรณกรรมเรื่องนี้ได้ถูกเริ่มแต่งขึ้นในปี ค.ศ. 1919 จนจบภาคแรก มี 4 ตอน ได้ตีพิมพ์ในปี 1921 และภาคที่ 2 มี 8 ตอน ตีพิมพ์ในปี 1922

วรรณกรรมเรื่องสิทธารถะมีพุทธประวัติเป็นต้นแบบในการดำเนินเรื่อง ในส่วนของเนื้อเรื่องมีการดัดแปลงตัวละครและองค์ประกอบของเรื่องให้ต่างออกไปจากพุทธประวัติ แต่ก็ยังรักษาเค้าโครงเดิมไว้ นับรวมไปถึงชื่อของตัวเอกที่ชื่อว่า สิทธารถะ ก็มีชื่อพ้องกับเจ้าชายสิทธารถะที่แสวงหาโมกษธรรมและภายหลังได้บรรลุความเป็นพระพุทธรเจ้า โดยตัวเอกในวรรณกรรมนี้ได้บรรลุโมกษะเหมือนกันในท้ายสุด

เปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องสิทธารถะของเฮอ์มานน์ เฮสเส กับพุทธประวัติฝ่ายมหายานในทิเบต

เพื่อต้องการทราบว่า “วรรณกรรมเรื่องสิทธารถะมีพุทธประวัติเป็นต้นแบบในการดำเนินเรื่อง” การศึกษาตัวละครเอกจึงเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากตัวละครเอกมีความจำเป็นต่อเนื้อเรื่องเป็นอย่างมาก เพราะเป็นเครื่องกำหนดว่าบทละคร วรรณกรรม หรือนิยายจะดำเนินเรื่องไปในทางใด โดยจุดนี้เราสามารถพิจารณาได้จากประสบการณ์ อุปนิสัย และแนวคิดของตัวละครเอก เพราะข้อเท็จจริงพื้นฐานของตัวละครไม่มีความต่างจากมนุษย์ที่มีชีวิต ยังมีความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีพ ความต้องการพื้นฐานทางอารมณ์เช่น รัก โกรธเกลียด อิจฉา เป็นต้น ไม่เพียงแต่กำหนดแนวทางวรรณกรรม ยังเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงแนวคิดของผู้ประพันธ์และหรือวัตถุประสงค์ในการเขียนวรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ

วรรณกรรมเรื่องสิทธารถะ มีตัวเอกชื่อ “สิทธารถะ” มีรูปแบบในการนำเสนอตัวละครให้เป็นบุคคลศักดิ์สิทธิ์ มีพลังอำนาจพิเศษกว่าคนทั่วไป เพียงแต่ว่าสิ่งเหล่านั้นถูกสร้างขึ้นผ่านความเฉลียวฉลาดและการฝึกตามแนวทางของตัวเอก ผู้ประพันธ์เขียนตัวละครนี้ให้เป็นตัวแทนของความดีอันและแนวคิดของตน ดังความตอนหนึ่งที่สิทธารถะตอบพระพุทธเจ้าว่า “ขอให้ภิกษุเหล่านั้นดำเนินตามพระธรรมคำสอนเถิด ขอให้ท่านทั้งหลายไปถึงเป้าหมาย ไม่ใช่หน้าที่ของข้าที่จะตัดสินชีวิตของผู้อื่น ข้าต้องตัดสินชีวิตของข้าเอง” ซึ่งแสดงถึงความต้องการจะพิสูจน์แนวคิดของตน และใช้แนวคิดของผู้อื่นเพียงการอ้างอิงเท่านั้น ทำให้ตัวละครเอกในเรื่องมีลักษณะโต้แย้งแนวคิดต่าง ๆ ทั้งของตนและคนอื่นที่เข้ามาแสดงแนวคิดและดำเนินชีวิตผ่านการโต้แย้งแนวคิดเหล่านั้น การโต้แย้งทางแนวคิดของตัวเอกได้จบลงพร้อม ๆ การเข้าถึงโมกษะที่เป็นความสมบูรณ์อย่างที่สุดตามทัศนะของตัวเอกเอง

ผู้ประพันธ์ได้เริ่มรูปแบบการดำเนินชีวิตของตัวเอกให้มีชีวิตเป็นบุตรพราหมณ์ที่ถึงพร้อมด้วยทุกสิ่งอย่างที่พราหมณ์คนหนึ่งจะมี เหมือนพุทธประวัติที่เจ้าชายสิทธารถะมีความสมบูรณ์ทุกอย่าง ๆ ที่กษัตริย์ควรจะได้รับ ได้ประพันธ์ให้ชื่อตัวละครเอกใช้นามเดียวกับพระพุทธเจ้าสมัยเป็นเจ้าชายคือ สิทธารถะ ได้รับความเบื่อหน่ายในชีวิต รู้สึกว่าสิ่งที่ตนไม่ใช่นั่นหนทางที่ถูกต้องของชีวิต เป็นนักแสวงหาหนทางเหมือนกันกับสิทธารถะในพุทธประวัติ ต่างแต่ระยะเวลาที่ต่างกันมาก ๆ เท่านั้น กล่าวได้ว่า “เป็นชีวิตที่แตกต่างแต่เหมือนกันในตอนต้น และเหมือนกันแต่แตกต่างในตอนท้าย”

เพื่อให้เห็นความเหมือนและความต่างระหว่างตัวละครชื่อ “สิทธารถะ” จึงต้องกำหนดเอกสารหลักที่จะนำมาใช้ในการเทียบเคียงพฤติกรรมของตัวละคร สำหรับวรรณกรรมเรื่อง “สิทธารถะ” จะใช้เป็นฉบับของสำนักพิมพ์สยามปริทัศน์ซึ่งแปลโดยสไตส์ ชันติวรพงศ์ ในส่วนของพุทธประวัติจะใช้ “พระพุทธประวัติฝ่าย

มหายานในธิเบต เรียงตามฉบับของ W. Woodville Rockhill ฉบับนี้เป็นฉบับที่เรียบเรียงไว้ในคัมภีร์ภาษาทิเบต ซึ่งเขียนชื่อเป็นตัวอักษรว่า BKAH-HGYUR และ BSTAN-HGYUR ได้รับการตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1884 โดยห้างตรีบเนอร์ (Trübner) ที่เมืองลอนดอน โดยใช้ชื่อหนังสือว่า Life of the Buddha กรมศิลปากรได้ตัดมาเฉพาะส่วนที่เป็นพุทธประวัติและทำการแปลเป็นภาษาไทย ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์เป็นครั้งแรกในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสมรรัตนสิริเชษฐ เมื่อ พ.ศ. 2475 พิมพ์ครั้งที่ 2 ในงานฉาปนกิจศพ นางสมเชื้อ ประมิตี ธนการ พ.ศ. 2501 โดยพุทธประวัติฉบับที่นำมาเปรียบเทียบกับนี้เป็นฉบับตีพิมพ์ครั้งที่ 3 ในงานพระราชทานเพลิงศพ นางกิมล้วย อาจารย์ ใน พ.ศ. 2510 โดยเนื้อหาในพระพุทธรูปประวัติฉบับนี้มีความเป็นวรรณกรรมมากกว่าที่จะเป็นชีวประวัติของบุคคลสำคัญ

ความเหมือนกันของตัวละครเอก

จากคำกล่าวที่ว่า “เป็นชีวิตที่แตกต่างแต่เหมือนกันในตอนต้น” ตัวละครเอกชื่อสิทธารถะ มีชีวิตที่แตกต่างกันอย่างยิ่งยวดในด้านของแนวทางการใช้ชีวิต ฝั่งหนึ่งเป็นพราหมณ์ ซึ่งถือว่าเป็น “นักบวช” ฝั่งหนึ่งเป็นกษัตริย์ซึ่งถือว่าเป็น “นักรบ” โดยเราสามารถพิจารณาจุดที่ต่างกันของสิทธารถะจากทั้งสองแหล่งที่มาได้จากเนื้อความในตาราง

สิทธารถะ ของเฮร์มานน์ เฮสเส	สิทธารถะ ของพุทธประวัติ
สิทธารถะได้ร่วมวงสนทนากับผู้รู้มานานแล้ว เขารู้รายโอโมโดยไม่ต้องเปล่งเสียง ขำระล่ำแขนขาเมื่อทำพิธีล้างบาปประจำวัน เขามักท่องถ้อยคำจากจินโทคยาอุปนิษัตว “จริงแท้ พรหมมันคือสัจธรรม ผู้รู้สิ่งนี้จะเข้าถึงโลกอันเป็นสวรรค์ทุกวัน”	พระโฬิสต์ว์กับศักยกุมาร 500 ได้เสร็จไปศึกษาอักษรสมัยในสำนักเกาศิก (พระวิศวามิตร) แต่ทราบเท่าท่านครูเสียแล้ว ภายหลังได้เรียนวิชาคชกรรมและวิชาธนู, พระโฬิสต์ว์ทรงมีแรงมาก จับช้างด้วยพระหัตถ์ข้างเดียวขว้างไปไกลเหมือนขว้างก้อนศิลา ภายหลังเมื่อทดลองวิชาธนู ลูกธนูของโฬิสต์ว์ได้ทะลุเป้าทั้งหมด เล่นไปอยู่ที่ไกล ปักลึกลงในแผ่นดิน บันดาลเป็นท่อน้ำพุขึ้นแล้ว

จะพบว่าตัวเอกทั้งสองรูปแบบการใช้ชีวิตที่ต่างกันอันมีสาเหตุมาจากการที่มีบริบทชีวิตที่ต่างกัน เมื่อพิจารณาจากการดำเนินเรื่องดังกล่าวทำให้ต้องพิจารณาว่า อะไรที่ทำให้ตัวเอกของทั้งสองเรื่องมีจุดร่วมเดียวกันและมองไปในทางเดียวคือการออกบวช ซึ่งการจะเข้าใจจุดร่วมที่เหมือนของทั้งสองตัวละครเอกเราต้องทำการเทียบมุมมองของตัวละครเอกและมุมมองของตัวละครอื่นที่ส่งผลต่อตัวละครเอก โดยทำตารางแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ 1. ส่วนที่เป็นสภาวะที่เกิดภายในตัวละครเอกเอง และ 2. ส่วนที่เป็นสภาวะภายนอก

ตารางเปรียบเทียบส่วนที่เป็นสภาวะที่เกิดภายในตัวละครเอก

สิทธิธารณะ ของเฮอริมันน์ เฮสเส	สิทธิธารณะ ของพุทธประวัติ
ความคิดของพรหมณ์หนุ่มไม่ได้เบิกบาน ความฝันและความคิดสับสนพุ่งมาสู่เขาจากทุกทิศทาง ความไม่สงบทางวิญญาณต่างถาโถมมาสู่เขา มันพวยพุ่งจากควันทไฟในพิธีบูชาสังเวย จากโคลกในถุคเวท ความกระหายใคร่รู้ ความเบื่อหน่าย และความเศร้า มีอยู่ในใจของเขา	พระโพธิสัตว์เกิดความสังเวชพระทุกข์ เมื่อรู้ว่าคนจะต้องชรา ต้องเป็นโรค ต้องตาย เกิดความคาดหวังที่จะพ้นโลก เกิดความเบื่อหน่าย

จุดร่วมที่มีเหมือนกันของตัวละครเอกคือคิดฟุ้งซ่านเดือดร้อนใจ ความเบื่อหน่ายในสภาวะที่เป็นอยู่ ความรู้สึกไม่มีจุดหมาย นำไปสู่ความใคร่รู้ที่นำไปสู่ทางออก โดยทางออกในความเข้าใจของตัวละครทั้งสองตัวในขณะนั้นคือ โลกซึ่งจะได้รับมาผ่านการประพาสและการอยู่ในรูปแบบที่เรียกว่า “สมณะ” โดยจุดนี้จะเป็นส่วนของอิทธิพลจากสภาวะภายนอกที่เป็นเหตุตัดสินใจให้ก้าวเข้าสู่สภาวะของสมณะ

ตารางเปรียบเทียบส่วนที่เป็นสภาวะภายนอกของตัวละครเอก

สิทธิธารณะ ของเฮอริมันน์ เฮสเส	สิทธิธารณะ ของพุทธประวัติ
- ในขั้นต้น สิทธิธารณะเป็นที่รักทั้งจากครอบครัวและคนรอบข้าง ได้รับความคาดหวังเพื่อให้เข้ามาสืบทอดความรู้และแนวคิดต่าง ๆ ของตระกูล เนื่องจากความสามารถของเขา มีบุคคลตัวอย่างให้เขามากมายเช่น ตัวบิดาของสิทธิธารณะ เป็นต้น มีทั้งที่ดีและไม่ดี ทำให้เกิดการเบื่อหน่ายและความหมาย - ในขั้นสูง สิทธิธารณะได้พบสมณะที่เป็นเครื่องหมายของอิสระและความหลุดพ้นในมุมมองของตัวละคร ซึ่งเป็นจุดตัดสินใจที่จะออกจากพฤติกรรมเดิม ๆ	- ในขั้นต้น สิทธิธารณะได้รับความคาดหวังอย่างเต็มเปี่ยมจากทั้งพระบิดาและคนในตระกูล ด้วยหวังว่าจะให้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เนื่องจากทุกคนเห็นความสามารถในตัวของเขา - ในขั้นสูง สิทธิธารณะได้พบ คนแก่ คนป่วยเป็นโรค ท้องมาน ศพคนตายที่เต็มไปด้วยญาติที่ร่ำไห้ ได้พบสมณะที่เพียรศึกษาจาร ได้พบทาสกรรมกรและสัตว์ที่ถูกใช้งานหนัก มองว่าชีวิตถูกพันธนาการด้วยสิ่งต่าง ๆ ไม่ต่างจากโคที่ถูกเทียมแอก พร้อมกับมองว่าสมณะคือเครื่องหมายของความหลุดพ้น เป็นจุดตัดสินใจให้ออกบวช

จะพบว่าตัวละครเอกจากทั้งสองเรื่องมีจุดร่วมกันในด้านประสบการณ์ภายนอก คือสภาวะที่ถูกคาดหวังจากผู้คนรอบข้าง ผนวกกับการสังเกตเห็นความทุกข์จากคนรอบตัว ที่แม้จะอยู่ในจุดสูงสุดของสายวรรณของตน ๆ ก็ยังไม่สามารถหลีกเลี่ยงความทุกข์ที่เข้ามาในใจได้ ก่อให้เกิดการตั้งคำถามเพื่อหาคำตอบและความเบื่อหน่าย เพราะไม่เห็นจุดหมายสำคัญในสิ่งที่ทำ ในกรณีสิทธิธารณะจากฉบับของเฮสเส ก็จะได้รับตัวอย่างเรื่องนี้จากบิดาของตน ผู้แม่จะดำรงอยู่ในธรรมของพรหมณ์ อากัปกริยาสงบสง่าสมเกิดในตระกูล

พราหมณ์ มีความรู้มากดั่งงานและสูงส่ง แต่เขาก็ยังกระหายที่จะไปชำระบาป ไปแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ ยังมีความวุ่นวายใจ จุดนี้เหมือนประกาศความไม่สมบูรณ์ในสิ่งที่เปื้อน ทำให้ตัวละครสิทธิธารณะในเรื่องเกิดความเบื่อหน่าย ต้องพยายามเพื่อหาความหมายและหนทางในการก้าวข้ามสิ่งเหล่านั้น หรือตอนหนึ่งที่ประกาศถึงความไร้อิสรภาพของตัวละคร ดังเช่นตอนที่สิทธิธารณะถูกเพื่อรักคือ “โควินทะ” ถามว่า ได้รับคำอนุญาตจากบิดาหรือไม่อย่างไร ตัวสิทธิธารณะเองก็เกิดความสะดุ้งตระหนักรู้ถึงความไร้อิสรภาพของตน จึงต้องการที่จะเป็นสมณะยิ่งขึ้นไปอีกระดับ ส่วนสิทธิธารณะในพุทธประวัติฉบับมหายานก็ได้รับตัวอย่างประเด็นี้จากตระกูลของตน ที่ทุกคนล้วนเป็นกษัตริย์นักรบอย่างสมบูรณ์แบบ เช่น คราหนึ่งที่เขาภูเขาศาปนาทวะเข้าตีบ้านเมืองศักยะ พระบิดาของพระองค์ก็ได้ปราบข้าศึกจนราบคาบ พระเจ้าสุประพุทธก็มอบธิดาทั้งสองของตนให้เป็นรางวัล เป็นต้น แต่ถึงตระกูลของตนจะมีอำนาจมาก แต่สุดท้ายแล้วทุกคนก็ไม่สามารถพ้นจากอำนาจแห่งความแก่ ความป่วยไข้ และความตาย โดยแนวคิดนี้ได้ปรากฏขึ้นแก่สิทธิธารณะในเมื่อได้พบกับคนแก่ คนป่วยไข้ และคนตาย พร้อม ๆ กับการได้พบสมณะ ก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายและเป็นเหมือนการจุดประกายให้เห็นทางเลือกใหม่ที่ตนเชื่อว่าการได้เป็นสมณะถือเป็นทางแห่งความหลุดพ้น

ดังนั้น เมื่อทำการเทียบเคียงตัวละครชื่อสิทธิธารณะจากทั้งสองแหล่งที่มาทำให้เราทราบได้ว่าผู้ประพันธ์นำความรู้สึกไม่ยอมแพ้ต่อสิ่งที่ขัดขืนไม่ได้และความเบื่อหน่ายต่อวิถีเดิมซึ่งไม่ช่วยให้ก้าวข้ามสิ่งที่ขัดขืนไม่ได้นั้นมาเป็นตัวดำเนินเรื่อง สามารถสรุปจุดที่เหมือนกันของตัวละครเอกทั้ง 2 ออกมาเป็นสองประเด็นตามตาราง

ตารางสรุปสิ่งที่เหมือนกันของตัวละครสิทธิธารณะจากทั้งสองแหล่งที่มา

สิทธิธารณะ ของเฮอร์มานน์ เฮสเส	สิทธิธารณะ ของพุทธประวัติ
1. ความรู้สึกไม่อยากยอมจำนนต่อสิ่งที่คนส่วนมากเชื่อว่าจะไม่อาจขัดขืนได้	
2. ความรู้สึกเบื่อหน่ายต่อการกระทำที่ตนรู้สึกไร้ประโยชน์	

และจากความเหมือนกันนี้ ไม่เพียงทำให้เค้าโครงเรื่องมีความคล้ายกันอันเนื่องจากตัวเอกมีบุคลิกเดียวกัน ยังทำให้สิทธิธารณะของเฮสเสเป็นที่รู้จักกันว่ามีเค้าโครงจากพุทธประวัติ จนบางครั้งก็ทำให้ผู้อ่านบางกลุ่มสับสน

ความต่างกันของตัวละครเอก

ส่วนคำว่า “และเหมือนกันแต่แตกต่างในตอนท้าย” จุดนี้จะเริ่มจากการที่ทั้งสองตัวละครเอกใช้ความเบื่อหน่ายในการจุดประกายเหมือนกัน ความเบื่อหน่ายนับว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์สำหรับทั้งสองตัวละครอย่างแท้จริง ในงานวิจัยของ อลิเซีย วอลฟ์ (Alicia Wolf) นักประสาทวิทยา สาขาวิทยาการปัญญา (Cognitive Science) ประจำสถาบันโพลิเทคนิคเรนส์เซเลียร์ ประเทศสหรัฐอเมริการะบุว่า ความเบื่อเป็นแรงผลักดันที่ช่วยสร้างสรรค์วิธีคิดรูปแบบใหม่ ๆ ทำให้สมองเกิดการย้อนกลับไปสู่จุดเริ่มต้นที่ว่างและพร้อมรับสิ่งใหม่ ๆ หรือที่เรียกว่าน้ำไม่เต็มแก้ว เป็นช่วงเวลาแห่งแรงบันดาลใจ นำไปสู่ปรากฏการณ์ที่เรียกว่า ยูเรก้า โมเมนต์ (eureka moment) สภาวะที่เข้าใจบางสิ่งที่ลึกซึ้งได้อย่างฉับพลัน แต่ความเบื่อหน่ายนี้เองก็ทำให้ตัวละครเอกทั้งสอง

ต่างกัน โดยจะพบว่า ตัวละครสิทธิธารณะในพุทธประวัติฝ่ายมหายาน หลังจากใช้ความเชื่อเป็นจุดประกายก็แสวงหาวิธีที่จะแก้ปัญหาและดำเนินการแก้ปัญหาอย่างจริงจังผ่านการวิเคราะห์แยกแยะจนบรรลุจุดหมายที่ตัวละครต้องการพร้อมกับก้าวข้ามความเชื่อของตน ไม่ใช้ความเชื่อในการตัดสินใจปัญหา พบการนำความเชื่อมาใช้เมื่อครั้งพบเทวทูต 4 เท่านั้น ส่วนตัวละครสิทธิธารณะของเฮสเสใช้ความเชื่อในการจุดประกายเช่นเดียวกัน แต่ไม่ได้มั่นคงในการที่จะเข้าใจและแก้ไขปัญหาคือเป็นมูลเหตุให้เกิดความเชื่อภายในตน ทำให้ชีวิตต้องคลาดเคลื่อนจากจุดหมายหลักของตนหลายครั้ง โดยเราสามารถประมวลความเชื่อของสิทธิธารณะในฉบับของเฮสเสออกมาเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางแสดงความเชื่อและผลลัพธ์ตัวละครสิทธิธารณะของเฮสเส

ครั้งที่	ความเชื่อ	ผลลัพธ์
1.	ความเชื่อจากการทำสิ่งชั่ว ๆ ซึ่งไม่นำมาซึ่งผลลัพธ์ที่มุ่งหวัง เช่น การบูชายักษ์ การล้างบาป การร้ายพระเวท เป็นต้น และก่อความทุกข์	แสวงหาเส้นทาง พบสมณะ มาบวชเป็นสมณะ
2.	ความเชื่อในวิธีที่สมณะสอน เกิดจากความลังเลในทางที่ตนก้าวเดิน ด้วยมองว่า ความรู้และการเรียนเป็นกรอบที่ทำให้บรรลุได้ช้า ด้วยพิจารณาเห็นว่าสมณะผู้เป็นอาจารย์ไม่ได้ถึงจุดหมายที่ตนต้องการ	ออกจากสำนัก ไปหาพระสมณะโคดม แต่เพราะยังมีปัญหาที่เกิดความเชื่อ ความต้องการ ความยึดติด และความสงสัย สืบเนื่องจากบทสนทนาแยกทางกับเพื่อน พร้อมกับเห็นเส้นทางใหม่
3.	ความเชื่อในการเป็นสมณะ ด้วยรู้สึกว่าคุณสมบัติของสมณะไม่สามารถให้รสชาติทางโลกที่ตนต้องการได้	พบกามสวามีพ่อค้าใหญ่ ฝึกงานและไปเป็นพ่อค้า
4.	เปื้อนกับชีวิตของพ่อค้าที่ร่ำรวย อันมีเหตุมาจากการถูกกลืนไปในกระแสของทางโลก เสียความสงบที่จะพึงมีในคราวเป็นสมณะ ร่วงโรย ไม่แจ่มใส	คิดวนถึงสิ่งที่เสียไป ทั้งทุกอย่างของชีวิตพ่อค้าไว้เบื้องหลัง กลับไปมองหาชีวิตสมณะ ไปขอทำงานกับคนแจวเรือ พบความสงบที่ตนเข้าใจว่าดี และได้เจอบุตรชาย ยึดติดในตัวบุตรชาย
5.	เปื้อนการเป็นคนแจวเรือ หวนนึกถึงอดีตสมัยที่เป็นพ่อค้า	ออกติดตามลูกมาถึงเมือง พบแต่ความว่างเปล่า ไม่เจอเป้าหมายทั้งบุตร และใจตน
6.	เปื้อนตัวตน เปื้อนทิวทัศน์ของตน เห็นความไร้สาระในสิ่งเหล่านั้น	เข้าใจเป้าหมาย และสิ่งที่ตนต้องการ เข้าถึงโมกษะ มองทุกสิ่งตามความเป็นจริงไม่ปรุงแต่ง

การดำเนินของวรรณกรรมเรื่องสิทธิธารณะใช้ความเชื่อนี้เองเป็นจุดที่ทำให้รูปแบบชีวิตของตัวละครเอกต่างกันอย่างสิ้นเชิงก่อให้เกิดความไม่มั่นคง และจุดพลิกผันไม่รู้จบ ส่งผลกับแกนเรื่องหลักและรูปแบบการดำเนินเรื่องของวรรณกรรมทั้งหมด ตัวละครเอกได้สะท้อนความเป็นตัวตนของเฮสเสออกมาผ่านเส้นปากกา มี

ความเบื่อ ความเหนื่อยล้า และความพลิกผันของชีวิต ไม่เพียงเท่านั้น วรรณกรรมนี้ยังแฝงไปด้วยแนวความคิดทางปรัชญาที่สั่งสมไว้ของผู้ประพันธ์

แนวความคิดทางปรัชญาในสิทธารถะ

สิทธารถะเป็นวรรณกรรมที่สอดแทรกปรัชญาเข้าในเนื้อหา ถึงแม้ว่าผู้ประพันธ์จะเขียนให้มีลักษณะทางปรัชญาจำเพาะตน แต่ก็ยังคงไม่ทิ้งแนวทางปรัชญาเดิม เพียงแต่เขียนให้หลักปรัชญาเดิมดำเนินไปตามแนวทางการเข้าใจของผู้ประพันธ์เท่านั้น ปรัชญาในวรรณกรรมเรื่องสิทธารถะเป็นปรัชญาแบบผสม คือ ปรัชญาเวทานตะ ปรัชญาไชนะ และปรัชญาพุทธฝ่ายมหายานิกะ เนื่องด้วยเริ่มต้นเรื่องตัวละครหลักเกิดในตระกูลพราหมณ์ ภายหลังได้เรียนรู้แนวคิดทางพระพุทธศาสนา ตัวละครจึงมีบริบทที่มักพูดถึงแนวคิดของพระพุทธศาสนา ดูกรณีตัวอย่างจากประโยคตอนหนึ่งว่า

“พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถึงทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ และทางแห่งการดับทุกข์ ทรงชี้ว่าการเกิดเป็นทุกข์ โลกนี้เต็มไปด้วยความทุกข์ แต่พระองค์ได้ทรงพบทางแห่งทุกข์นั้นแล้ว มีทางหลุดพ้นสำหรับผู้ดำเนินตามรอยพระบาท”

จะพบว่าเนื้อหามีความสอดคล้องกับพระไตรปิฎก ในตอนที่พระอัสสชิได้กล่าวธรรมกับปริพาชก เพื่อแสดงแนวทางของคำสอนในพระพุทธศาสนาว่า ธรรมเหล่าใด มีเหตุเกิด พระตถาคตตรัสเหตุ และความดับของธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้ โดยเนื้อความทั้งสองข้างต้นต่างบ่งชี้ว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าคือ เหตุเกิด และเหตุดับของธรรมทั้งปวง ปรากฏในธรรมชื่อว่า “อริยสัจ 4”

ดังนั้น เพื่อความเข้าใจปรัชญาที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสิทธารถะให้มากยิ่งขึ้น จะจำแนกปรัชญาที่วรรณกรรมได้นำเสนอผ่านการประมวลเนื้อหาโดยสรุปแล้วแบ่งออกเป็นกลุ่ม ๆ ซึ่งจากการจำแนกพบว่า มีปรัชญาที่ปรากฏชัดเจนอยู่ 3 ชนิด คือ 1.ปรัชญาเวทานตะ 2.ปรัชญาไชนะ และ 3.ปรัชญาพุทธ

ปรัชญาเวทานตะ

ในวรรณกรรมมีการกล่าวถึงหลักปรัชญาเวทานตะ โดยกล่าวถึงฉันโทคยอุปนิษัท (chandogya upanishad) ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับบทเพลงและการสังเวทในสามเวท ซึ่งอภิปรายเกี่ยวกับพิธีสวดบูชา พิธีกรรม และทฤษฎีต่าง ๆ โดยมีรูปแบบเป็นลักษณะถามและตอบไปตามหัวข้อ ๆ แต่ในวรรณกรรมจะเป็นการยกเนื้อหามาเพื่อแสดงถึงรูปแบบความเข้าใจในหลักปรัชญาของผู้ประพันธ์ ตัวอย่างเช่น “จริงแท้ พรหมนั้นคือสัจธรรม ผู้รู้สิ่งนี้จะเข้าถึงโลกอันเป็นสวรรค์ทุกวัน” เมื่อนำไปสืบค้นในฉันโทคยอุปนิษัท ก็จะพบเนื้อความที่คล้ายกัน อาจมีการตัดตอนเนื้อหาไปเพื่อความกระชับ ดังเนื้อความตัวอย่างว่า

“อาตมโนอยู่ในหฤทยัม(วิญญาณ) มีคำอธิบายในนิรุกติศาสตร์เกี่ยวกับกับสิ่งนี้ว่า สิ่งนี้คือ “อัยม” อยู่ใน “หฤทิ” ดังนั้นมันจึงมีชื่อว่า หฤทยัม อันความว่า สิ่งนี้ดำรงอยู่หฤทยัม ผู้ใดรู้เรื่องนี้ย่อมเข้าถึงสวรรค์ทุกวัน”

หรืออีกเนื้อความว่า

“อาตมอันที่แท้เป็นอมตะและเป็นนิรันดร์ไม่หวั่นไหว นับเป็นพรหมัน และชื่อของพรหมันของสิ่งนั้น นั่นคือสตัยะ”

จากเนื้อความจะพบว่า วรรณกรรมได้ตัดเนื้อหามาเพียงบางส่วน คือ การรู้พรหมันทำให้เข้าถึงสวัตรค์ทุกวัน อันแสดงถึงความเสมอกันของทุกสิ่งและทุกสิ่งคือพรหมัน

พรหมันคือความจริงอย่างสูงสุดในทรรศนะของปรัชญา โดยวรรณกรรมได้ระบุถึงประเด็นนี้ไว้หลายครั้ง พร้อมทั้งระบุว่าทุกสิ่งคือพรหมันไม่มีความต่างกัน การแบ่งแยกทำให้เกิดความทุกข์ พิจารณาจากเนื้อความตอนหนึ่งว่า “ตัวตนของเขา คืออาตมอันจากธรรมชาตินิรันดร์เดียวกัน” “แล้วเขาก็ระลึกถึงพรหมันคิดถึงชีวิตที่ไม่อาจทำลาย” ทั้งจากการระบุถึงความเสมอเหมือนกันของพรหมันกับชีวะในเนื้อความ ทำให้ทราบว่าแนวคิดของตัวเอกอยู่ในฝั่งปรัชญาเวทานตะ ฝ่ายอโศกของคังกราจารย์ ซึ่งเชื่อว่า ชีวะและพรหมันคืออย่างเดียวกัน

ปรัชญาไชนะ

ในวรรณกรรมเรื่องสิทธารถะมีการกล่าวถึงปรัชญาไชนะไว้เพียงเล็กน้อย โดยจะเป็นช่วงเหตุการณ์ที่ตัวละครเอกได้พบสมณะที่สอนวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับปีบการคันกาย ปรัชญาไชนะเป็นหลักปรัชญาที่มีความเห็นในทำนองสัสตทิกฏฐิ ความเห็นว่ายั่งยืนไม่เปลี่ยนแปลง ทำกรรมใดต้องได้รับผลนั้นเต็มจำนวน ผู้ที่หยุดกรรมได้อย่างสมบูรณ์จะทำให้มุกตชิพบริสุทธิ์ และได้เข้าถึงโมกษะอันเป็นภพนิรันดร์

ในทรรศนะของไชนะ อนุกรรมเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดสังสารวัฏ เพราะโดยแท้แล้วชีวะเป็นของบริสุทธิ์มาแต่เดิม อนุกรรมเป็นสิ่งแปลกปลอมสำหรับชีวะ มีรากเหง้ามาจากรสสารวัตถุ กรรมทั้งหมดรวมถึงอารมณ์ความรู้สึกและกิเลสก็นับเข้าเป็นอนุกรรมด้วย อนุกรรมบางประเภทจะเกิดเป็นยางเหนียวรัดชีวะ ทำให้มุกตชิพที่บริสุทธิ์กลายสภาพเป็นพัทธชิพ ซึ่งหากห่อหุ้มด้วยอนุกรรมมากเท่าใดก็ต้องอยู่ในสังสารวัฏนานเท่านั้น เพราะอนุกรรมเป็นสารจึงมีสภาพหนัก และผูกพันหน่วงเหนี่ยวไม่ให้ชีวะหลุดพ้น

ตัวละครเอกในวรรณกรรม หลังจากเข้าไปศึกษากับสมณะ ตัวเขาก็เริ่มที่จะฝึกเพื่อปีบคันอนุกรรมตามรูปแบบของไชนะ สังเกตได้จากเนื้อความตอนหนึ่งว่า “สิทธารถะยืนกลางแดดกล้า ทนเจ็บ ทนกระหาย ทรมานกายจนความกระหายและความเจ็บค่อย ๆ เลือนจนหมดสิ้น เขายืนสงบท่ามกลางสายฝน ชมความต้องการของตน รักสันโดษยืนอยู่เช่นนั้น หมอบนึ่งในดวงนวม เลือดไหลซึม เขานิ่งเฉยจนเลือดหยุดไหล ความเจ็บหายไป เขานิ่งตัวตนบังคบบารายใจ ควบคุมหัวใจให้เด่นชัดลงจนแทบหยุดเต้นในที่สุด” จากเนื้อความจะพบว่าตัวละครเอกฝึกเพื่อกำจัดอนุกรรมที่ก่อให้เกิดยางเหนียวซึ่งเป็นตัวผสานให้อนุกรรมอื่นติดมากขึ้น ตัวอนุกรรมนี้คือความอยากที่จะได้รับความสุขสบายทางกาย การทรมานร่างกายจึงเป็นเริ่มต้นของการกำจัดอนุกรรม เพราะไชนะให้ความสำคัญกับอนุกรรม ชีวิตจะหลุดพ้นหรือไม่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการกำจัดอนุกรรม

โดยมุ่งการกำจัดอนุกรมที่มีอยู่เดิมและป้องกันไม่ให้อนุกรมไหลเข้ามาอีก พฤติกรรมของตัวเอกสอดคล้องกับหลักการนี้ กล่าวคือการป้องกันไม่ให้อนุกรมไหลเข้ามาอีกและทำให้ชีวิตบริสุทธิ์ที่สุดโดยกำจัดอนุกรมเดิม

ปรัชญาพุทธ

วรรณกรรมเรื่องสิทธารถะไม่ได้ใช้พุทธประวัติในการดำเนินเรื่องเท่านั้น แต่ยังนำแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเข้ามาใช้ในการดำเนินเรื่องด้วย ปรัชญาพุทธในวรรณกรรมเรื่องนี้จะเน้นย้ำเรื่องทางสายกลาง ปฏิจจสมุปบาท เรื่องมายา อตตะ และการรับรู้ความเป็นจริงโดยไม่ปรุงแต่ง

ทางสายกลาง ผู้ประพันธ์นำเสนอทางสายกลางผ่านมุมมองของการที่ตัวละครเอกหลุดพ้นตามวิธีของไชนะ พร้อมระบุว่าไม่ใช่แนวทางแห่งการหลุดพ้น พิจารณาจากเนื้อความตอนหนึ่งซึ่งตัวเอกพูดกับเพื่อนสนิทของตนว่า “นี่โควินทะ เราอยู่บนเส้นทางที่ถูกแล้วจริงหรือ เราได้ความรู้เพิ่มขึ้นหรือไม่ เราใกล้จะหลุดพ้นแล้วหรือยัง หรือว่าโดยแท้จริง เราเพียงเดินอยู่ในวงกลม เราผู้ที่คิดจะออกไปจากวัฏสงสาร” เป็นการก้าวข้ามอัตตกลิมัตถานุโยคะ การประกอบความลำบากเดือดร้อนแก่ตนเอง ยังประพันธ์ให้ตัวละครเอกก้าวข้ามความหมกมุ่นในกามสุขที่เป็นเหตุแห่งการทำลายความเพียรเพื่อสลัดออกจากสังสารวัฏ สังเกตได้จากเนื้อความตอนหนึ่งว่า “กมลาคือผู้เดียวที่เขารัก และมีความสำคัญสำหรับเขา แต่มันจะยังเป็นเช่นนั้นอีกนานเท่าใด ไม่ใช่เพียงแค่เขา เธอก็เหมือนกัน พวกเรากำลังเล่นเกมที่ไม่มีวันจบ ความลุ่มหลงเหล่านี้จำเป็นสำหรับชีวิต? ก็ไม่ใช่แท้จริงมันเป็นเพียงการละเล่นในสังสารวัฏ การละเล่นของพวกไม่รู้ความ มันอาจจะสนุกตอนเล่นแรก ๆ แต่ถ้าต้องเล่นตลอดไปมันจะตึงจริง ๆ หรือ?” สิ่งที่ตัวละครเอกได้กระโจนลงไปอาจกล่าวได้ว่า คือความเลวทรามที่มนุษย์ดี ๆ คนหนึ่งจะสามารถทำเป็นกามสุข เริ่มต้นที่กมลและจบที่กมล ผู้ประพันธ์นำเสนอการก้าวข้ามกามสุขลลิกานุโยค กล่าวคือการหมกมุ่นอยู่ในกามสุขของตัวละครเอก พร้อมระบุถึงความรู้ประโยชน์ที่ทำให้วนอยู่ในสังสารวัฏไม่รู้จักจบ การข้ามเส้นทางทั้งสองของตัวละครเอกเป็นการนำเสนอทางสายกลางจากการไม่ตกไปในฝ่ายปรารถนาความเพียรที่ตึงเกินไปและย่อหย่อนเกินไป กล่าวคือมีขณิมาปฏิบัติที่ถูกแสดงไว้ในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

มายา อตตะ สองสิ่งนี้มีความสัมพันธ์กัน เพราะยึดถือในมายา จึงก่อให้เกิดอตตะ มายาในทางปรัชญาพุทธ หมายถึงความหลอกลวง, ความไม่จริง เรื่องราวต่าง ๆ ทุกสิ่งอย่าง การเกิด ความเศร้าโศก ความรัก สิ่งเหล่านี้ในระดับปรมัตถสัจยล้วนเป็นมายาอย่างที่สุด เป็นเพียงสภาวะเชิงปรากฏการณ์ที่เรายึดถือว่ามี เพราะโดยแท้จริงแล้วเป็นเพียงความว่าง ไม่มีแก่นสาร เหมือนพยับแดด การยึดมั่นในสิ่งเช่นนี้ก่อให้เกิดอตตะ ว่ามีเรามีของ ๆ เรา ประเด็นนี้ผู้ประพันธ์นำเสนอผ่านแนวคิดของตัวละครเอกว่า “ทุกสิ่งล้วนหลอกลวง เป็นมายา เต็มไปด้วยความไม่รู้จริง, ความเข้าใจว่าสำคัญ ความสนุก และความสวยงามก็ล้วนถูกสมมติขึ้นทั้งนั้น, ด้วยว่าพวกมันจะต้องเสื่อมสลายไปไม่จีรัง” คำว่า “ทุกสิ่ง” ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ชั้น 5 เพราะเมื่อประมวลทุกสิ่งที่เข้าใจกันว่า “มี” ก็จะนับเข้าในชั้นทั้งหมด มีครบ 5 บ้าง ไม่ครบบ้าง มีชั้นเดียวบ้าง โดยส่วนนี้ ความเข้าใจว่า มีตน หรืออตตะ ก็ถูกนับเข้าในชั้น 5 เช่นเดียวกัน แต่กระนั้นผู้ประพันธ์ก็ดำเนินเรื่องให้ตัวละครเอกมองข้ามความเข้าใจในจุดนี้เพื่อใช้ดำเนินเรื่องในวรรณกรรม และเขียนให้ตัวละครเอกมีความเข้าใจในประเด็นนี้

ตอนท้ายเรื่องซึ่งเป็นบทสรุป พิจารณาจากเนื้อความตอนหนึ่งว่า “หากมันเป็นมายา (ในที่นี้หมายถึงก้อนหิน) ผมก็เป็นมายา มันจึงมีธรรมชาติที่เหมือนตัวผม” จะพบว่าตัวเอกวิจารณ์ถึงทุกสิ่งว่ามีความเท่าเทียมกันคือไม่มีแก่นสาร และว่างเปล่า แนวคิดนี้ของผู้ประพันธ์มีความสอดคล้องกับแผนปณิธานสูตร ที่ว่าด้วยอุปมาชั้น 5 เป็นมายา ไร้สาระ และว่างเปล่า

การรับรู้ความเป็นจริงโดยไม่ปรุงแต่ง เป็นหลักการสำหรับการรับรู้ที่สำคัญมากในพระพุทธศาสนา โดยในพระไตรปิฎก เรามักจะพบคำว่า “ยถาภูตํ อพภณฺณาสึ” บ้าง ว่า “ยถาภูตํ ปชานาติ” บ้าง โดยใจความหลักหมายถึง การรู้ชัดตามความเป็นจริง คำว่า “ตามความเป็นจริง” ในที่นี้มาจากคำว่า ยถา + ภูต แปลว่า อย่างที่เป็น หรือ ตามที่เป็น การรับรู้ความจริงตามที่เป็นนั้นเป็นการรับรู้โดยไม่ถูกปรุงแต่งด้วยอวิชชา ไม่มีการให้นิยาม ไม่มีการให้นาม ไม่สามารถอธิบายด้วยคำพูด เป็นเพียงการรับรู้ถึงสภาวะนั้นอย่างที่เป็น เช่น เมื่อบุคคลชิมรสแกง ก็รู้รส แต่ไม่ได้ให้นิยามว่ารสแกงมีสภาพเช่นไร หวานเปรี้ยว หรือเค็มเผ็ด เป็นการรับรู้ผ่านสติที่บริสุทธิ์เพียงอย่างเดียว ตัววรรณกรรมได้นำประเด็นนี้มาเป็นแนวคิดหลักของตัวละครเอก แม้ในตอนแรกแนวคิดนั้นจะประกอบด้วยอรรถาธิบายอย่างเต็มเปี่ยม เช่น ในตอนที่โต้เถียงกับพระสมณะโคดมถึงประเด็นของการรู้แจ้งว่า “ข้าฯ คิดว่าไม่มีใครพบทางหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดโดยการเรียนรู้จากคำสอน, ข้าแต่พระสัพพัญญู พระองค์ไม่อาจถ่ายทอดสิ่งที่เกิดขึ้นกับพระองค์ในชั่วโมกข์แห่งการตรัสรู้โดยการใช้ถ้อยคำและการสอน” จากถ้อยคำดังกล่าวเราจะรู้สึกถึงตัวตนที่ตื่นรู้และไม่ยอมรับ เขาได้ไปพิสูจน์สิ่งต่าง ๆ มากมายจนตกไปในกระแสของความสุข ทำให้เข้าใจประเด็นนี้ในภายหลัง ดูจากเนื้อความที่ตัวละครเอกพูดกับสหายของตนว่า “อะไรจะมีค่าพอที่จะบอกท่าน นอกจากจะบอกว่า บางทีท่านก็แสวงหาเกินไป นั่นคือผลของการแสวงหา トラบใดที่ท่านยังหาอยู่ ท่านจะไม่พบอะไรเลย” จากเนื้อความทำให้เห็นการพิจารณาเห็นตามความเป็นจริงอย่างที่เป็น มากกว่าที่จะปรุงแต่งด้วยแนวคิดและอรรถาธิบายของตัวละครเอก หรือจากเนื้อความว่า “เส้นคั่นระหว่างโลกกับนิรันดร์ เส้นแบ่งระหว่างความสุขและทุกข์ ระหว่างความดีและความชั่ว ล้วนเป็นมายาเหมือนกัน” หรือว่า “สิ่งที่เรียกว่านิพพานไม่มีหรือโควินทะ มีแต่คำว่านิพพาน” ก็บ่งชี้ถึงความไม่ปรุงแต่งด้วยความคิดที่ประกอบด้วยอวิชชา เป็นเพียงการรับรู้ตามที่เป็นเช่นเดียวกัน

บทสรุป

ด้านเนื้อหา สิทธานะของเฮิร์มานน์ เฮสเส เป็นวรรณกรรมที่ได้รับแรงบันดาลใจจากพุทธประวัติ แต่มีความเป็นวรรณกรรมมากกว่า การดำเนินเรื่องในลักษณะของวรรณกรรมที่อิงศาสนา คำสอน และความเชื่อ โดยนำหนึ่งในอารมณ์ของมนุษย์ที่เรียกว่า “ความเบื่อ” มาเป็นตัวจุดประกายแนวคิดของตัวละครให้ดำเนินเรื่องต่อไปได้เรื่อย ๆ มีตัวละครที่เป็นตัวประกอบของเนื้อหาน้อยเพราะมีเนื้อหาที่สั้น แต่ก็มีแง่มุมให้ขบคิดเกี่ยวกับชีวิตในหลายประเด็น หลาย ๆ ครั้งในการอ่านทำให้เราเกิดข้อเปรียบเทียบกับพุทธประวัติ โดยเห็นเป็นเหตุการณ์ในพุทธประวัติแต่นำมาเปลี่ยนตัวละครหลัก จุดต่างระหว่างโครงเรื่องของพุทธประวัติและสิทธาณะคือ ตัวพุทธประวัติมีความเป็นวรรณกรรมน้อยกว่าและเน้นเล่าลำดับเหตุการณ์เสียมาก เนื่องด้วยมีอิสระในการ

เขียนน้อยกว่า ส่วนสัทธารถะถึงจะได้รับอิทธิพลจากพุทธประวัติ แต่ก็มีอิสระที่มากกว่า ดังนั้น ตัวละครจึงมีหลากหลายอารมณ์ จุดนี้เองที่ส่งผลโดยตรงต่อผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านมีอารมณ์ร่วมในวรรณกรรมเหมือนเข้าไปอยู่ในชีวิตของตัวละครนั้นจริง ๆ

ด้านปรัชญา วรรณกรรมได้รวบรวมแนวคิดทางปรัชญาหลายประเภทเข้าด้วยกัน โดยนำเสนอในส่วน of แนวคิดที่เป็นหลักธรรมขั้นสูง และอภิปรัชญาของแต่ละสำนักอันได้แก่ ปรัชญาเวทานตะ, ปรัชญาไชนะ, และปรัชญาพุทธ มากกว่าที่จะเน้นย้ำในส่วน of หลักธรรมในชีวิตประจำวัน แต่ก็ไม่ได้คัดค้าน สังเกตจากตอนหนึ่งที่ตัวละครเอกยอมรับกับพระสมณะโคดมว่า “ข้อปฏิบัติที่พระสมณโคดมสอนก็ไม่ควรละทิ้งและเป็นสิ่งพึงปฏิบัติ” ถึงทุกสิ่งจะเป็นมายาแต่ผลลัพธ์ในเชิงปรากฏการณ์ก็ยังมีอยู่ในระดับสมมติสัตย์ รวมถึงไม่ได้ปฏิเสธการปฏิบัติตามกฎแต่ละสำนักปรัชญา ผู้ประพันธ์ได้พยายามสร้างเอกภาพของปรัชญาทุกสำนักกว่าเป็นสิ่งที่เดียวกัน ส่วนความคลาดเคลื่อนที่อธิบายให้ผู้ฟังรู้สึกต่างกันนั้น เป็นข้อผิดพลาดที่เกิดในการสอน สิ่งที่รู้ตามความเป็นจริงไม่สามารถจะอธิบายให้รู้ด้วยคำพูดหรือวลี เพราะสิ่งนั้นต้องรู้ด้วยใจเพียงอย่างเดียว ดังนั้น การที่ผู้ประพันธ์นำแนวคิดทางปรัชญาที่มีจุดร่วมเดียวกันมานำเสนอในวรรณกรรม จึงไม่เป็นเพียงการเสนอหลักปรัชญา แต่เป็นการสร้างจุดยืนทางปรัชญาตามแนวคิดของตัวผู้ประพันธ์เอง คล้ายกับสัทธารถะตัวละครเอกที่แสวงหาเส้นทางของตน และได้รู้ความจริงอย่างที่เป็นในท้ายสุด

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2510). พุทธประวัติฝ่ายมหายานในธิเบต. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2510.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2470). พระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐ เล่มที่ 17, สังยุตตนิกาย ชนธวรรค. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุมาลี มหณรงค์ชัย. (2562). ภูมิปัญญาอินเดียโบราณ: ประวัติศาสตร์และปรัชญา ทางสายกลางแบบพุทธ พราหมณ์ เชน. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2555). ปรัชญาอินเดีย. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- เฮอร์มานน์ เฮสเส. (2562). สัทธารถะ (Siddhartha). พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์, 2562.
- Jha, Gangganatha. (1942). The chāndogyopanishad. Allahabad: Oriental Book Agency Poona.
- Hesse, Hermann. (2008). Siddhartha. trans.Gunther Olesch and others. April 6, 2008.
- Robert E. Buswell Jr. and Donald S. Lopez Jr. (2014). The Princeton Dictionary of Buddhism. New Jersey: Princeton University Press.

Walf, Alicia. (2020). “Let Your Brain Rest: Boredom Can Be Good For Your Health” Accessed September 10, 2022, Available from <https://www.newswise.com/articles/let-your-brain-rest-boredom-can-be-good-for-your-health>

The Nobel Prize. “Hermann Hesse bibliography” Accessed August 24, 2022, Available from <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/1946/hesse/bibliography/>